

ÉPÍTÉSZ / ARCHITECT **Turányi Gábor, Simon István**
 SZÖVEG / TEXT **Kissfazekas Kornélia**
 FOTÓ / PHOTOS **Bujnovszky Tamás**

ÉPÍTÉSZ TERVEZŐ / GENERAL DESIGN TURÁNYI ÉS SIMON ÉPÍTÉSZ IRODA KFT. PROJEKT ÉPÍTÉSZ / PROJECT ARCHITECT TURÁNYI BENCE VEZETŐ MUNKATÁRS / LEADING FELLOW ARCHITECTS BORSAY ATTILA – MCXVI KFT. BELSŐÉPÍTÉSZ / INTERIOR DESIGN SZOKOLYAI GÁBOR – MCXVI KFT. MUNKATÁRSÁK / FELLOW ARCHITECTS STEIN ZOLTÁN, KARA LÁSZLÓ, PINCZÉS ÉVA, CSÍKVÁRI GERGELY, FEKETE FERENC – TURÁNYI ÉS SIMON ÉPÍTÉSZ IRODA KFT., ALMER ORSOLYA, BÓDI IMRE, ERDÉLYI LINDA, FALVAI BALÁZS, HERCZEG LÁSZLÓ, LAKOMCSIK MÁRK, SZOKOLYAI GÁBOR, SZÓKE MARIANN – MCXVI KFT. HOMLOKZATI SZERKEZETEK / ELEVATION A..T.F / FRANKFURT A. M., PETAR REICH TARTÓSZERKEZET / STRUCTURE CAEC KFT., DR. ALMÁSI JÓZSEF ÉPÜLETGÉPÉSZET / PLUMBING&HVAC TEMESVÁRI TERVEZŐ KFT., TEMESVÁRI LÁSZLÓ ELEKTROMOS TERVEZŐ / ELECTRICAL PLANNING KEVELL BT., KELEMEN FERENC KÖRNYEZETRENDEZÉS / LANDSCAPE BOGNER ZSUZSA TÜZVEDELMEZÉS / FIRE PROTECTION TAKÁCS LAJOS, GARABICS TIBOR KÖZÜTI KAPCSOLATOK / TRAFFIC KÖZLEKEDÉS KFT., RHORER ÁDÁM MEGBÍZÓ / CLIENT BHG ROOSEVELT KFT.

A rejtett lehetőségek háza

Roosevelt tér 7/8

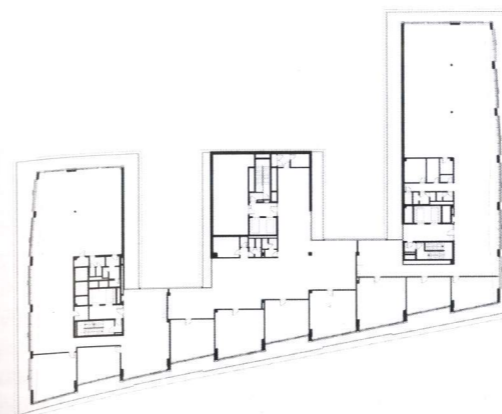
Watching the demolition of a building tends to generate contradictory emotions as well as hopeful expectation, independent of its quality. Razing or re-interpreting a house can be a fountain of reviving chances, providing an opportunity to improve the mistakes already recognized. In this sense the office block being remodelled right now and the city hand in hand with it is offered yet another chance to phrase an answer which is new as far as its contents and form is concerned. Yet the extent to which it is capable of making the best of it is highly arguable.

Olykor, megismerve egy-egy épület keletkezés-történetét, megvalósulásának körülményeit, óhatatlanul felmerül az emberben a gyanú: vannak szinte karmikusan terhelt területek, amelyek eredendően magukban hordozzák a konfliktus, a dráma csíráját. Új épületet tervezni, építeni rájuk, a tervezőknek nem egyszerű, átlagos megméréstetés, hanem már előre is látható, garantáltan hosszú és verejtékes küzdelem. A „mélyrétegek” iránt nálunk érzékenyebb népek ismerik e helyeket és óvatos tisztelettel bánnak velük. A pozitív tartalommal oly sokat emlegetett genius loci ezen esetekben sajátosan más értelmezést kap.

Minden háznak élete, sors története, sokszor igazi drámája van. A valós, látható fizikai életük mindenki számára nyomon követhető: születésüktől, formálódásuktól kezdve a későbbi esetleges átépítésekig vagy a szomorú megsemmisülésig. Az arra fogékonyak számára a szellemi tartalmuk is megismerhető: funkciójukban, telepítésükben, választott környezeti kontextusaikkal, építészeti megformálásukkal, és eszköztárukkal látványosan jelenítik meg azt a szándékot, amely életre hívta őket, és üzenetértékkel közvetítik azokat a feladatokat, amelyeket alkotóik szerint hivatottak majd betölteni.

A kiolvasható keletkezés-történeten kívül azonban van a háznak egy, csak a beavatott résztvevők által tudható sokszereplős története, amely jóval előbb kezdődik, mint a tényleges fizikai létük, mindvégig jelen van, mélyen áthatja alakulásuk szinte minden részletét, és alapjaiban változtathatja meg az említett anyagi és szellemi tartalmukat. E folyamat olykor csak átszövi az egyéb eseményeket, sokszor azonban rátelepszik, benővi azokat s irányítóná válik. Részletei, ok-okozati összefüggései és erőviszonyai csak az érintettek számára ismertek, egye-

dül ők tudják, hogy a ház születésének mely elemeire hatott és hogyan, miközben a kívülállók csak a sokszor vitatható végeredményt tapasztalják meg.

A magyarázkodás lehetősége, a szóbeli vagy zsrnalisztikai kommentárok ugyan helyére tehetik az épület önmagában gyakran megmagyarázhatatlan „miértjeit”, az okok és körülmények ismerete segít az épület logikus értelmezésében, a kényszerítő lépések ismerete hozzájárulhat a ház megértő elfogadásához. Fájdalmas tény azonban az alkotók számára e kiegészítő beszámolók tér- és időbeni korlátozottsága: amúgy is csak az érdek-

lődő szakmabeli kevesekhez jut el, gyorsan veszve az „érdekességéből”. Sajnálatos vagy sem, de a házak létrejöttének e féltitos eseményei előbb-utóbb lehámlanak a történetről és marad csak a ház, magyarázat és védőbeszéd, kommentár és az értelmezést segítő ismertetőik nélkül – marad: magára s évtizedekre. Látva a Roosevelt-tér 7/8 szám alatti telek hányattatásait, rögvést felismerhető, mint a „tragikus sorsú” helyszínek egy példája. Történelmileg, városszerkezetiileg, városképíleg s építészetiileg kevés ilyen érzékeny területet találni Budapesten. Első számú tényleges és szimbolikus kapocs Pest és Buda között, a történelmi pesti városmag határa, a Nemzeti Színház Széchenyi István által megálmodott helyszíne, koronázási domb, a pesti korzó lezáró eleme – ki mire asszociál a tér kapcsán. Jelentőségét, szerepének súlyát azonban senki nem vitatja.

S mégis – talán éppen a benne rejlő lehetőség miatt, amely olykor feledtetni a felelősséget, avagy a felelősség terhe következtében, amely bénítólag hat a tényleges le-

hetőségek kibontakoztatására – a tér 7/8 sz. alatti telke már jó ideje nem képes betölteni azt a szerepet, amelyre hivatott.

A hajdani szállóépület évekig mementőként álló torzójának sorsa, a Spenót-ház építési kálváriája, közbeni és későbbi üres, céltalan várakozásai – méltó befejezésre, megfelelő funkcióra vagy alkalmas tulajdonosra – s végül a közelmúlt fejleményei, az átépítés során kialakuló mindenki-mindenki elleni viharos hangulat mind e tragikus „sorstörténet” szomorú állomásai. Ismerve a történelmi előzmények kíséző eseményeit is, újra szembesülni kell

azzal a ténnyel, hogy a most átépülő irodaház kapcsán napvilágot látott szakmai és emberi konfliktusok, etikai kérdések – azok általános tanulságain túl – a jövőben csupán a szereplők számára fontos és átlátható történet elemei lesznek, miközben a ház ott marad „önmagában”, az eseményektől lecsupaszítva.

Látni egy épület elbontását – függetlenül annak minőségétől – ellentmondásos érzéseket kelt: szomorúságot s egyben reményteli várakozást. Megélni egy ház elbontását, olyan keserű személyes tapasztalat, amelynek egyre gyakrabban vannak kitéve az építésszek, s mely a kívülállót is elgondolkodtathatja az érték-idő mai viszonyáról, különösen többszáz éves épületek történelmi közegében élve. Elbontani vagy újraértelmezni egy házat ugyanakkor a kiújuló lehetőségek forrása is, az elkövetett és már felismert tévedések javításának az esélye. Ilyen értelemben a most átépülő irodaház és vele a város ismételt sanszot kapott egy tartalmában és formájában is új válasz megfogalmazására – de hogy mennyire tudott élni vele, az igen vitatható.

Értékelésekor ugyanis nem pusztán azokat a stilisztikai eszközöket szükséges nézni, amelyeket az építésznél, hiszen az elévülhet, megkophat – hanem, hogy nyújt-e valamit a városnak, hordoz-e olyan maradandó tartalmat, amely korának értékalkotója, s a jövő számára is átmenthető – idővel esetleg formailag újra értelmezendő – de szellemi tartalmat hordozó állásfoglalás. Az építészeti eszköztárak alakulnak, a napi építészeti irányzatok szakmai és közlési formái ereje, hatása alól nehéz kivonni magunkat. Látni, hogy a „szép vagy csúnya” látszólag egyszerű érzelmi kategóriarendszeréből átcúsunk a „(mennyire?) trendi vagy nem trendi” intellektuális, mindenki által becsmélte, de titkon követett szempontrendszerbe, építésztiszta kérdésekben kényszerűen óvatosan fogalmaz az ember, helyette pedig keresgéli a maradandót, az igazán érték-hordozót. A város jó olvasatából, megértéséből származó odaillő funkció megtalálása, és a hely értő-érző megismeréséből adódó beépítés valóban ilyen. A Roosevelttéren az irodai funkció ma kételyeket ébreszt. A 60-as években egy, a rendszer szilárdságát képviselő központi állami hivatalt „demonstratív” megjelentetni a főváros „kirakatában” érthető és a maga logikája alapján a tér fontosságához méltó szándék volt. Ma azonban e különleges helyet a városhoz nem kötődő, semleges funkció számára privilegizált kiváltságként fenntartani óhatatlan szomorúságot kelt. Csodás pozíciója van ugyanis e teleknek, amely más és más látvány-élmény lehetőségét nyújtja a különböző szinteken: kitárulkozást a felsőbb szinteken, befogadást a földszinten. Kár, hogy mindebből a lehetőségből az épület csak keveset és korlátozottan épít magába. Amint a tetőszinten az új épület izgalmasan lépcsőző teraszai „magánzóként” csak a kevesek számára megközelíthetők, úgy a funkcióból és a térszervezéséből adódóan a földszinten is inkább kirekesztő jellegű a ház. Nagy veszteség, hogy pályázatban szereplő, tér felé kinyíló udvarok gondolata menet közben átalakult: nemcsak a város és maga az épület, hanem az utóbbi használói is vesztesei e döntésnek. A belső udvarokból a bejárat alacsony belmagassága miatt épphogy ki lehet látni, de a visszahúzott bejáratok és az azokba „beálló pillérek” miatt befelé nézni már kevésbé. A belső, körbezárt udvarok világa kedélytelen, térarányai, szín- és anyaghasználata jobban emlékeztet a „szocialista” elő-

ház ízlésvilágára, mint egy kortárs építészeti térre. Vétek ez a bezárkózó elfordulás, annál is inkább, hiszen az e helyen hajdan álló történelmi előd, az Európa Szálló egyik legfontosabb gesztusa éppen a nyitottsága volt. Szalon

és kávéház funkciója az épületet és vele a teret a város élő, pulzáló elemévé tette. S bár az átépült Gresham-palota földszinti hasznosítása ezt a szerepet részben megcéllozta, elevált, elit-rezervátum jellege miatt nem tud sem működésében, sem köztér-használatában a város igazi közösségi, közéleti társadalmi élettere lenni.

Amíg a funkció és beépítés terén az épület nem tudott élni az újra értelmezés felkínálkozó lehetőségével, addig új tömegével és városképi megjelenésével kétségkívül nyert a város. A kiemelt különleges városzerkezeti helyzet nemcsak előnyös hozadéka a teleknek, hanem egyedi teherrel is, hiszen a közvetlen történelmi építészeti környezetnek megfelelő nyelvezet és eszközök megtalálása mellett a Duna felé kinyíló és messziről feltáruló tér képének a megformálása is felelősségként hárul az építésre. Egy tér, mint beépítési helyszín, mindig különleges lehetőség, de nagy kockázat is. A nagy rálátások az épületet jobban kiszolgáltatják – a Duna-part esetében pedig még inkább olyan távlatok tárulnak fel, amelyek az épülettel szinte kettős értelmezést kívánnak. A Spenót-ház leginkább e kettőségeknek nem tudott megfelelni: Hofer Miklós és Hübner Tibor a Gresham környezetében egy puritánabb, „csendesebb” épületet akartak, amely talán éppen az óvatos megfélemlítésként béklyója miatt vált végül olyanná.

Az irodaház új tömegével azonban távolról nézve jól illeszkedik, s ebben az idomulásban kétségtelen sokat segít a tető erősen tagolt tömege és a homlokzatok anyag- és színválasztása. Ugyanakkor sajátosan szembesülünk az épület egyedi helyzetéből adódó megmértetésének már említett kettőséggel: ami ugyanis messziről a városképi illeszkedés eszközeként jól működik, a tapintható közelségből elnagyolt s cizellálatlan. A díszítő művészet eltűnése, eszköztárának elutasítása és a profi minőségű homlokzati rendszerek széles kínálatának megjelenése manapság gyakran az építészeti igényesség minden „felelőségét” az anyag- és színhasználatra terheli. Így az építészek megfosztva magukat egy igen fontos kifejezési lehetőségtől, a minőségi anyagoktól vagy a színek diszkrét használatától remélik elérni az árnyaltabb építészeti részletezettséget. Kimarad azonban egy „lépték” – a tömegében érvényesülő nagy formák és a közeli, de felületszerű kétdimenziós lépték közti térbeli részletek tapintható finomsága. A Roosevelttéri irodaháznál ez a fajta tudatos vállalt sematizmus a klasszicista épületekhez illeszkedő oldalhomlokzatoknál kifejezetten szerencsés, a sokat dicsért „lyuk-fal”-építészeti létjogosultsága leginkább itt érezhető. A viszonylag keskeny utcákról „skurc”-ban látva az épületet az ablak-fülkék színes bélelése jó ritmust ad és megtöri a lyukak monotonitását. A tér felől azonban hiányérzetünk marad – az épület sík, szinte homogén felülete kontrasztba kerül a környezet markáns plasztikusságával, s bár sejthető, hogy ennek oka a történelmi eszköztár tudatos elvetése, nem vállal nyílt konfrontációt: nem illeszkedik, de a tagadással együtt nem fogalmaz meg határozott ellenvéleményt sem. Úgyesén óvatos. A Roosevelttéri ház az (újra) elvesztett / elvesztett lehetőségek háza – átmeneti, köztes állapot lenyomata –, amely bár célját és eredményét tekintve vitathatatlanul jobbító, mégsem tudja azt a minőséget kibontani, mint amit a nemesebb szellemi és közösségi tartalomra érdemes terület rejt.

Az épület kapcsán tervezői szerzői-jogi polémia alakult ki. E témával az elmúlt évben szaklapok és hetilapok többször is foglalkoztak (Alaprajz, Magyar Narancs, Építészlátó). A társadalom és építészeti témákra lehetőségek és építész-közéleti kommunikáció mélyebb elemzését – egy konkrét esettanulmányt. Terveztünk is ilyet. A MÉ szerkesztőségében úgy látta, hogy az ilyen elemzés akkor lenne korrekt, ha a Vajai Tamás vezette kamarai bizottság lapzártáig döntött volna. Ennek hiányában az olvasóit elharmadított tájékoztatásra színtörzsenk. Ezt tenni nem kívánjuk. Ennek megfelelően: az iroda által rendelkezésre bocsátott (a szerzőkétől rögzített) stábilistát mellékeljük – a szerk.

Városi udvariasság Budapesten?

EUROPAN 8 tervpályázat a Belső-Erzsébetvárosban

One of the most popular and maybe also the most prestigious tender of European architecture announced its decisions in Budapest on September 16, 2006. Because of the timeliness and complexity of the topic the scene of this round – the Inner City Erzsébetváros, that is the old-and-new Jewish quarter as it is often referred to – was selected by the Hungarian committee of EUROPAN in co-operation with the Chief Architect's Office. The task set for the designers was to find ways of renewing the damaged urban structure by elaborating the overall principles for the treatment of the area concerned which is also to be supported by architectural designs for development targeted at a certain section of the district.

Az európai építészeti élet egyik legnépszerűbb és talán ma már legnagyobb presztízsű tervpályázatának budapesti eredményhirdetését 2006. szeptember 16.-án tartották Budapesten a Megyeháza dísztermében. Az első díjas terv szerzőinek képviselőjében Jutta Kliesch és Johanna Porep mutatták be tervüket a régi pesti zsidónegyed megújítására, mely még a mai, reménytelennek tűnő helyzetben is tartalmaz hasznosítható, megvalósítható ötleteket.

THOMAS LONGIN, PHILIPPE VATHONNE, JORGE LOPEZ, JIMMY MARC (FRANCIAORSZÁG, CHILE) TERVE

A francia kormány 1971-ben alapította meg a PAN (Programme d'Architecture Nouvelle) pályázati rendszert. Az elgondolás kiindulópontja az volt, hogy építészeti-városrendezési tervek, valamint kiemelt, főként lakásépítési feladatok magas színvonalú megvalósítását segítse elő. De legalább ilyen fontos célkitűzésként szerepelt, hogy legyen egy olyan program, amely segíti a fiatal építészeket gondolataik kiérlelésében és azok megvalósítását az önkormányzatok és beruházók által javasolt stratégiai helyszíneken. Az európai integrációs folyamatokkal párhuzamosan, 1988-ban a francia kezdeményezés európai szintre emelkedett, és több pályázati forduló után 2005-2006-ban már a nyolcadik EUROPAN tervpályázati ciklust bonyolították le Európa 19 országában és 74 pályázati helyszínen, ahol egy több mint 2000 fiatal építészből, városépítészből és tájtervezőből álló csapat dolgozott.

Az EUROPAN 8 tervpályázati forduló mottója az európai „udvariasság” (urbanity) volt, azaz a helyes városi viselkedés a szó minden értelmében. A pályázat a városi lét olyan új viselkedésformáival foglalkozott, melyek reflektálnak a város sokszínűségére, a különféle városi terek szellemi

és anyagi szükségleteinek jegyében; és olyan köztereket hoznak létre, ahol a városlakók valóban egymásra találhatnak oly módon, hogy a város társadalmi összetartó ereje hatékonyra válik.

A tervpályázati forduló budapesti helyszínének a téma aktualitása és komplexitása miatt, az EUROPAN magyarországi bizottsága a Főépítészeti Iroda közreműködésével a Belső-Erzsébetvárost – vagy ahogy sokan nevezik, a régi pesti zsidónegyedet – választotta ki. A terület sokszínűsége és összetett városi problémái számos cikkben megjelentek az MÉ hasábjain, 2002-ben külön tematikus számat szentelt a folyóirat a világörökséggé vált Andrássy útnak és a zsidónegyednek mint védő-rávehető zónának. A pályázók feladata a roncsolt városszerkezet megújítási lehetőségeinek keresése volt az egész terület kezelési elveinek kidolgozásával, melyet a negyed egy részén építészeti-beépítési tervvel is alá kellett támasztani.

A budapesti helyszínre összesen 25 pályamű – köztük 2 magyar – érkezett be. A többfordulós, nemzetközi tagokból álló zsűri heves viták eredményeképpen egy tervet díjazott (lásd később), de hat-nyolc különösen érdekes és markáns megoldás is született a tervpályázat során. A pályázatok szinte mindegyike nagy hangsúlyt fordított a meglévő szövethez való érzékeny alkalmazkodásra, mégis a pályázatok karakteresen elkülönülő módon nyúltak a városrészhez. A pályázók kisebb része a meglévő szövet és épületállomány teljes védelme és rekonstrukciója mellett, egy-egy jól megválasztott helyen, akár egy tömb teljes bontásával adott javaslatot olyan nagyméretű beavatkozásra, új épület, emlékmű, tér építésére, mely a terület egészére kihatással lehet.

Ugyanakkor a sikeres tervezők nagyobbik része, elvett a Madách-sétány gesztusait, a terület karakterét a gyalogosításban, az átjáróházak rendszerében, a zárt udvarok feloldásában találta meg, keresve azt az ép-

BARBARA WITT, TALYA N. KOZMINSKY (NÉMETORSZÁG, ISRAEL) TERVE